

SOCIETATEA CLOTILDA MAREȘAL AVERESCU PENTRU OCROTIREA TINERELOR FETE

Dorina Tomescu, Chira Jurcă

Numeroasele probleme de ordin financiar, economic, moral și social, creșterea numărului populației, bolile și mizeria au pus în fața oamenilor de-a lungul existenței lor necesitatea alinării suferințelor celor nevoiași ca formă a solidarității umane.

Caritatea creștină care s-a constituit odată cu dezvoltarea creștinismului s-a dovedit a fi în cele din urmă insuficientă, fiind de fapt legată de bunăvoința omului milos.

Odată cu evoluția societății însă, din epoca modernă, apare ca o obligație, asistența socială bazată pe sentimentul solidarității sociale și care urmărea satisfacerea unui interes general.

Din acel moment organizațiile de binefacere private, dar și cele oficiale au început să folosească norme științifice de lucru privind ocrotirea semenilor noștri.

În România, intervenția statului în opera de asistență și organizarea ei pe baze științifice a început din 1920, când s-a creat Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale¹. Mult mai rațional pune problema asistenței însă Legea Sanitară și de Ocrotire din 14 iulie 1930². Și totuși, fondurile statului privind această activitate nu au fost deosebit de importante, iar rezultatele cu totul remarcabile au fost posibile și pentru că s-au implicat numeroase personalități politice și culturale. Dar, într-o astfel de operă care cere abnegație, devotament și nu în ultimul rând spirit de sacrificiu, s-au remarcat îndeosebi doămnicele din înalta societate, ajutate pretutindeni de colaboratoare devotate.

Printre cele care s-au dedicat asistenței și ocrotirii sociale cu rezultate deosebite a fost Clotilda Mareșal Averescu.

De origine italiană³, cu talent muzical și cu un suflet deosebit, Clotilda a fost remarcată de Alexandru Averescu în perioada când acesta își făcea studiile la Școala Superioară de Război din Torino, școală absolvită de el în anul 1886. Ajunsă în România, Clotilda Averescu se va consacra de timpuriu activităților de binefacere. Astfel, la 12 decembrie 1894⁴ când a fost adoptată Legea de organizare a Societății de binefacere "Regina Elisabeta" care activa încă din anul 1871, ea se afla printre membrele Comitetului de conducere a Societății mai sus menționate.

De asemenea, din inițiativa ei s-a înființat pentru orfanii de război "Orfelinatul Clotilda General Averescu" care a început să funcționeze la 1 noiembrie 1917⁵ și care a adăpostit copiii orfani din județele Bacău și Putna. Tot ea, împreună cu Lucia Bogdan, Elisabeta Sutz, General Alexiu și alții organizează un sanatoriu pentru răniți în satul Doamna, lângă Piatra Neamț, cunoscut sub numele de Sanatoriul "În Carpați"⁶. De numele ei este legată și organizarea Coloniilor de copii din Bacău, Piatra Neamț sau Craiova. O regăsim de asemenea, și în Consiliul de conducere al Asociației cercurilor de gospodine din România, alături de Simona Lahovari, Valentina Focșă, Mitropolitul Primat și alții, asociație fondată în 1920⁷.

Dar cea mai cunoscută și îndelungată activitate a avut-o din momentul în care a inițiat și condus "Societatea pentru ocrotirea tinerelor fete". Referitor la aceasta, un mic fond de arhivă deținut de Muzeul Național de Istorie a României ne-a permis din fericire completarea unei pagini de istorie neluată în seamă de foarte mult timp:

rolul societăților de ocrotire socială în România.

“Societatea pentru ocrotirea tinerilor fete” s-a înființat în 1908⁸ cu scopul de a veni în ajutorul tuturor categoriilor de fete, dorind să înființeze pentru fiecare dintre ele un cămin, unde acelea lipsite de familie să poată găsi găzduire, educație și ajutor moral. Societatea a fost recunoscută ca persoană juridică prin Legea promulgată la 1 martie 1916 și s-a aflat în permanență sub controlul Ministerului Sănătății și ocrotirilor sociale.

Primul cămin organizat de această societate a fost acela al Studentelor din București și s-a înființat cu ajutorul Ministerului Instrucțiunii Publice de atunci “Spiru Haret”, în anul 1908. În semn de recunoștință, căminul i-a purtat deci, numele. Ajutorul acordat de Spiru Haret a constatat în a pune la dispoziție Societății, așa cum promisese încă din 1907, o casă în Str. Dorului nr. 4, pentru cămin. Aici au fost adăpostite 26 de studente⁹. Deoarece numărul cererilor de admitere în cămin era cu mult mai mare decât capacitatea lui, în 1909, Spiru Haret pune la dispoziția căminului imobilul său din Str. Dionisie Lupu nr. 74, care era mult mai încăpător. Astfel, au putut fi primite 75 de studente. Tot din acest an, Principesa Maria, viitoare regină a României va deveni președinta de onoare a Societății.

Pentru a ajuta Căminul să depășească greutățile inerente începutului, Spiru Haret a acordat în anul 1910 și suma de 14.000 lei menită să acopere o parte din cheltuielile Societății. Tot în același an se organizează în casa din Str. Dionisie Lupu nr. 72 luată cu chirie de Societate și “Căminul profesoarelor”, care a funcționat doar până la izbucnirea războiului¹⁰. Începând cu anul 1911, ca urmare a eforturilor făcute, Căminul a depășit faza inițială, de organizare, putând trece la faza de dezvoltare. În perioada următoare au fost făcute noi amenajări ale vechiului spațiu, dar s-au construit și noi suprafețe de locuit, ceea ce a permis mărirea numărului de locuri de cazare la 84 iar, peste 2 ani la 130 de locuri și noi amenajări de instalații diferite care au sporit confortul locatarilor, corespunzător cu condiția lor socială și rolul pe care-l vor avea în viitor în societate.

În vremea războiului prim mondial, ca întreaga țară de altfel, și Căminul din str. Dionisie Lupu a cunoscut o perioadă de zbucium și de suferință. El a fost transformat într-o mică unitate sanitară cu nr. 360¹¹. A funcționat în București doar în perioada 1 - 13 noiembrie 1916, după care a luat calea refugiului. La 25 noiembrie același an, unitatea se va redeschide la Tecuci, de unde peste o lună a trebuit să plece din nou și să se stabilească la Roman. Spitalul avea 100 de paturi în care erau îngrijiți bolnavi de tifos exantematic. Pentru a putea asigura bolnavilor o mai bună îngrijire și alimentație, s-a recurs la diferite activități menite să sporească sursele de câștig. De asemenea, pentru populația orașului Roman a fost organizată o spălătorie și un cinematograf care au făcut să crească resursele financiare, iar grădina de zarzavat a îmbunătățit substanțial hrana celor asistați. Veniturile realizate de cinematograf au fost importante și au permis ca spitalul să înființeze o cantină pentru 200 de copii de școală și distribuirea de medicamente gratuit pentru populația aflată în nevoie.

Activitatea de asistență socială depusă în acele momente a fost apreciată de autorități.

Astfel, directorul Sănătății Publice, Slătineanu, prin Ordinul 11.079 spunea: “La inspectia spitalelor din Roman, s-a constatat că cel mai curat și mai îngrijit... este Spitalul Căminului Studentelor nr. 360 pentru care directorul vă roagă să arătați

mulțumirile sale conducătoarei și întregului personal... și a-l cita ca exemplu pentru toate spitalele Consiliului... “. ¹²

La 1 septembrie 1919, Căminul își reîncepe activitatea în București. De acum înainte conducătorii Căminului se vor ocupa să îmbunătățească condițiile de locuit , de hrană, pentru a permite o cât mai bună pregătire în profesia aleasă și nu în ultimul rând a unui cadru social echilibrat și armonios.

În acest scop s-a recurs la liste de subscripții, la veniturile aduse de cinematograful de la Bacău, de ferma “La izvoare”, la donații și colete, forme prin care s-au obținut importante fonduri folosite în atingerea scopului mai sus - menționat. Cea mai bogată donație făcută Căminului a fost făcută de regele Carol I și a constat în titluri de rentă de stat, emisiunea 1913, în valoare de 20.000 lei aur. ¹³

Căminul a devenit tot mai solicitat. În 1921 pentru 20 de locuri vacante au fost 300 de solicitări. Criteriile de selectare a studenților au devenit mai severe. Solicitantele erau admise pe baza mediilor obținute; la medii egale erau preferate cele cu o situație materială mai slabă.

Succesele mai sus prezentate ca și cele despre care vom vorbi în continuare se datoresc, în principal, celor care au condus nemijlocit activitatea Căminului. Comitetul era condus de Clotilda General Averescu în calitate de președintă. Membrii comitetului erau: D-na Col. Pătrașcu, profesoarele Vasilița Georgescu și Olga Dimitriu și domnul avocat Otto Dimitriu care avea și calitatea de administrator. La 2 ianuarie 1913 ¹⁴, direcțiunea căminului a fost preluată de Adela Jucăl, devenită în scurt timp doamna Dimitriu. De numele ei sunt legate toate frumoasele realizări ale acestei Societăți. Din inițiativa sa, la 31 mai 1923, a luat ființă biblioteca Căminului. Până la 1 ianuarie 1923, de la studente , s-a strâns suma de 33.424 lei cu care s-a cumpărat primul dulap și primele cărți de utilitate universitară. Biblioteca a cunoscut o rapidă dezvoltare pentru că era foarte necesară pentru locatările Căminului. În 1924 numărul volumelor era de 1626, iar trei ani mai târziu acesta crescuse la 3.365, aranjate în dulapuri de stejar.

În 1934, Fundația culturală Regele Carol al II-lea dona bibliotecii 57 de cărți ¹⁵.

În 1941, biblioteca avea 9.802 volume, dintre care 1.580 în limba română, 2.551 în limba franceză, 140 în italiană și 308 în engleză. Aceștia li se adaugă 5.223 de volume pe diferite domenii ca: filologie clasică, medicină, filozofie, economie politică, istorie și 12 cărți vechi.

Foarte importantă a fost și donația făcută de domnișoara Silvia Averescu în anul 1938 ¹⁶, după moartea părintelui său Mareșal Alexandru Averescu. Cele 952 de volume cu caracter literar și istoric au fost organizate într-un fond separat care a purtat numele familiei donatoare. De asemenea, tot în 1938 Hortensia Papadat Bengescu dona Căminului opera sa completă ¹⁷.

Căile de procurare a fondului pentru dezvoltarea bibliotecii au fost numeroase și diverse. S-a recurs la o taxă anuală de 200 lei plătită de fiecare studentă, la liste de subscripție pe care studentele, în vacanțe le completau, o parte din beneficiile realizate de ceaiurile oferite de studente și în mod deosebit la beneficiile cinematografului din Piatra Neamț.

Începând cu anul 1924, Căminul cunoaște o perioadă de reconstrucții și reamenajări. Se construiește bucătăria, sufrageria și sala de dușuri cu toate instalațiile aferente. Modernizările au continuat an de an ajungându-se la sfârșitul deceniului

trei la introducerea aspiratoarelor electrice de praf, încălzirea se făcea prin calorifer iar la bucătărie au fost introduse noi aparate electrice. La 28 iunie 1926 ¹⁸, este cumpărat și imobilul din Dionisie Lupu nr. 70 unde la începutul deceniului următor, chiar dacă lucrările de modernizare a localului au cunoscut o perioadă de stagnare, Societatea, în ansamblu, a cunoscut un progres remarcabil în sensul lărgirii formelor de activitate și al surselor de venituri. La 3 km de Câmpina, la Voila, Societatea a luat în arendă un teren de 30 de hectare. Două erau scopurile urmărite prin arendarea acestui teren: să-l transforme într-o fermă model aducătoare de venituri pentru Societate, și mai ales pentru a construi aici o casă de odihnă pentru studente.

În anul 1927 s-au pus bazele "Asociației Studentelor Căminului Spiru Haret" ¹⁹. Asociația urmărește îndrumarea spirituală a tinerelor studente. Ea devine principala formă prin care relațiile dintre locatările Căminului devin tot mai strânse, apropiindu-se de cele familiale. Un alt scop major al Asociației a constat în acordarea de ajutoare materiale studentelor aflate în dificultăți financiare, la un moment dat, ceea ce duce, de asemenea, la o mai mare coeziune între studente. De acum înainte, toate preocupările extrauniversitare sunt coordonate de Asociație. Orice căministă face parte din Asociație. Încă de la intrarea în Cămin, anul I de studii, ea primește Cartea de Asociație, dovadă a calităților sale de membră a asociației, calitate pe care o va păstra și după ce va părăsi Căminul. Studentele, membre ale Asociației, plătesc o taxă de 50 lei, iar pentru cele care și-au terminat studiile și au părăsit Căminul taxa este de 100 lei. Preocupată de progresele studentelor în plan cultural, Asociația a angajat profesoare de limba franceză și engleză așa încât, toate studentele indiferent de specialitate, puteau urma cursuri. Au fost organizate șezători publice la care au conferențiat profesori universitari dar și altele cu un caracter mai intim cu care prilej au confecționat sau au susținut programe artistice studente căministe. Din câștigurile realizate pe această cale, Asociația a putut acorda împrumuturi studentelor merituoase dar sărace, adică să facă o operă de asistență socială.

În 1932, când s-au împlinit 25 de ani de existență ai Căminului s-au organizat diverse serbări. Din beneficiile obținute s-au pus bazele unei Case de împrumut a Asociației ²⁰. S-au acordat împrumuturi, în primul rând căministelor dar și celor care au părăsit Căminul după terminarea studiilor. Bani împrumutați, pentru care se plătește o dobândă de 8% sunt folosiți pentru plata diferitelor taxe: de înscriere la facultate, plata pentru examene și pentru cumpărături de strictă necesitate. Numeroase fete au recurs la împrumuturi pentru a-și alcătui trusoul de nuntă și pentru susținerea cheltuielilor legate de această ceremonie. Pe lângă împrumuturi, Asociația a acordat unor studente și ajutoare, deci fără obligația de a le restitui.

Toate acestea sunt dovezi care atestă că Asociația a reușit să dezvolte la studente dragostea aproapelui și a aptitudinilor de asistență socială care au intrat în spiritul tradițional al Căminului.

În anul 1932, toată atenția este îndreptată spre casa de odihnă de la Voila. Din cele 30 de Ha, arendate anterior, acum sunt cumpărate de Societate 5 Ha, iar în anul următor și celelalte, așa încât întreaga suprafață de teren devine proprietatea ei.

Ferma va fi premiată de Ministerul Agriculturii cu Meritul agricol în grad de cavalier ²¹. Construirea casei de odihnă și modernizarea fermei n-a fost un lucru ușor de realizat, ele necesitând eforturi importante și sume de bani pe măsură. De aceea,

Clotilda Maresal Averescu nu și-a văzut împlinit acest vis. Decesul său, survenit la 25 mai 1934, a fost sincer deplâns de toate fetele care au beneficiat de dragostea sa. În amintirea ei, locul de președintă a fost declarat vacant șase luni, iar în Cămin nu s-au mai organizat manifestări culturale în acel an, cu excepția a trei excursii în țară. Ultima sa dorință, exprimată în 8 mai 1934, a fost îndreptată spre construirea și înzestrarea casei de odihnă. Ultimele ei cuvinte: "O operă frumoasă va fi Voila"²², au devenit un testament oral pentru îndeplinirea căruia nici un efort nu era considerat prea mare. Prin eforturile și priceperea de care a dat dovadă directoarea Dimitriu, dorința Clotildei Maresal Averescu a fost îndeplinită. Casa de odihnă pentru studenți, prima de acest fel din țară, a devenit o realitate. După Bibliotecă și Asociație, Casa de Odihnă era a treia piatră pusă la temelie activității Căminului "Spiru Haret"

Pentru a se stabili o legătură indisolubilă între numele fostei președinte și Societatea organizată de ea, Consiliul de administrație a propus completarea titlaturii. Astfel, din 1934²³ se va numi "Societatea Clotilda Maresal Averescu - pentru Ocrotirea Tinerelor Fete" De asemenea, ca un omagiu public și permanent adus Clotildei Averescu pentru marea ei acțiune socială și culturală s-a propus ridicarea unui bust în squarul din fața Căminului "Spiru Haret". În 1938, încă se mai strângeau fonduri, dar izbucnirea războiului a împiedicat probabil realizarea bustului.

După trecerea celor 6 luni de doliu, funcția de președinte al Societății a fost preluată de maresalul Averescu, funcție pe care a deținut-o până în anul 1938, când a decedat.

Între anii 1934 - 1938 ferma era în plină dezvoltare. A fost construită casa de odihnă care la început avea doar trei camere. Vechile grajduri au fost reparate, s-a construit unul din nou, deosebit de modern prin dimensiunile sale optime ca și prin gradul său de igienizare. Uscătoria de prune și cele două răsadnițe construite tot acum, vin să sporească zestrea materială a fermei, care a devenit o sursă de venituri nu numai pentru Societate ci și pentru țăranii din jur care realizau însemnate câștiguri materiale dar, în același timp, beneficiau prin exemplul fermei care devine pentru țăranii un model de organizare economică modernă. "În locul sărăcicioasei gospodării de odinioară, s-a reușit să se construiască un adevărat model de proprietate care încântă ochiul prin frumos și armonie. Livezi de pomi fructiferi, mai ales pruni, alei de flori dintre care cea mai minunată este cea de trandafiri, lângă care se află o grădină pentru cultura florilor, răsaduri de legume pentru grădina proprie, dar și pentru nevoile țăranilor din jur, loturile cu plante furajere, ferma pentru creșterea păsărilor, grajduri pentru vite, heleșteul, fac din fermă nu numai un loc încântător ci și eficient în plan economic"²⁴.

Una dintre studentele care a petrecut câteva zile de vacanță la fermă, nota în carnetul său de însemnări: "Natura și mâna omenească s-au împletit ca să făurească un frumos și liniștit colț de pământ."²⁵

În 1938 asistăm la cunoscutele schimbări în România. Activitatea Căminului a fost, conform noilor legi în vigoare, simțitor redusă. Ea s-a mărginit la o restrânsă activitate în domeniul asistenței sociale. Din contribuția studenților s-a oferit îmbrăcăminte pentru familia unui reclus cu șase copii, între 6 luni și 12 ani.

Anul 1940 și el un an al unor grele încercări, prilejuiește Societății ocazia să desfășoare acțiuni de asistență socială. În urma răpirii teritoriilor românești în perioada unice - septembrie 1940 numeroși conaționali au fost nevoiți să ia calea refugiului

printre care și studente, multe dintre ele fără sprijin material. În aceste împrejurări, Căminul a luat sub ocrotirea sa gratuită 17 studente din Basarabia și Bucovina, cărora le-a acordat întreaga asistență până când acestea și-au putut găsi un alt rost.

Viața devine tot mai grea, prețurile tot mai mari. Sunt greutățile pricinuite de război, dar și în aceste condiții, cu eforturi deosebite Căminul reușește să-și păstreze echilibrul bugetar datorită, mai ales, produselor de la ferma Voila.

Căminul "Spiru Haret" nu putea funcționa în bune condiții în absența unor activități esențiale cum ar fi cantina și spălătoria. Cantina a fost înființată în anul 1922 și a avut de la început două secții. O parte a cantinei servea studentelor interne, locatarile căminului, iar cealaltă pentru studentele care, din lipsă de locuri nu au fost primite în cămin. Acestea puteau beneficia zilnic, pentru suma de 60 de lei, de masa de prânz. Pentru cină, plata se făcea separat.

Abonatele externe aveau sufragerie proprie, dar meniul era identic cu cel al studentelor interne.

În anumite perioade de timp, spălătoria căminului deservea contra cost și studentele externe, lucrând în același timp și pentru "oraș" ceea ce aducea Căminului un anumit venit. În timpul războiului însă s-a renunțat la această modalitate de câștig pentru că atât săpunul cât și combustibilul pentru încălzirea apei au devenit prea scumpe și deci acest gen de activitate a devenit nerentabilă.

O vreme societatea și-a continuat activitatea și după 1944. Astfel, în 1945, Căminul Spiru Haret găzduia 145 de studente și reușește să racordeze instalația de gaze naturale în imobilele căminului. De asemenea, ferma Voila, dispunea de 345 de capete de animale și ajuta cu alimente, îmbrăcăminte și medicamente Școala Primară mixtă din Broaștele - Câmpina²⁶. Noul președinte al Societății, dr. N. Hortolomei, ales în 1945 se confrunta cu probleme mari financiare, dar acestea n-au împiedicat trimiterea sumei de 300.000 lei Școlii de menaj din Bacău, pentru întreținerea orfanilor de război²⁷.

După 1948, așa cum s-a întâmplat cu majoritatea societăților și cea întemeiată de Clotilda Mareșal Antonescu a fost desființată de cei care au devenit puternicii zilei. Cele care au rămas, cum ar fi Academia Română, au fost restructurate, reorganizate și puse în slujba noului regim.

* *

În concluzie, am socotit utilă prezentarea "Societății pentru ocrotirea tinerelor fete", a cărei activitate, chiar dacă nu se compară cu cea a marilor fundații și așezăminte culturale și sociale, cum au fost: *Academia Română, Fundațiile Regale, Liga pentru unitatea culturală a românilor* etc., a fost pe drept cuvânt benefică pentru Societate. De asemenea, am considerat că în efortul pe care istoricul îl face în vederea cercetării trecutului se impune analiza societății civile pe nedrept neglijată până acum.

Activitățile desfășurate de Societățile de asistență și ocrotire socială, trebuie cunoscute pentru că ele umanizează reconstituirea istoriei și poate că, astfel, oamenii de azi se vor regăsi în modul de a fi, de a gândi și a simți al celor din trecut.

NOTE

1. *Enciclopedia României*, vol. I, 1938, p. 523.
2. *Ibidem*, p. 524.
3. I.P. Țuculescu, *Siluate proemimente*, București, p. 65.

4. *Anuarul Asociațiilor și fundațiilor recunoscute persoane juridice*, București, 1925, p. 322.
5. *Dare de seamă a operilor de asistență din inițiativă privată prezidate de Doamna General Averescu pe timpul războiului*, București, 1919, p. 33.
6. *Ibidem*, p. 25
7. *Anuarul Asociațiilor și fundațiilor recunoscute persoane juridice*, București, 1925, p. 334.
8. *Ibidem*, p. 323.
9. *Darea de seamă pe anii 1915 - 1920*, București, 1921, p. 38.
10. *Darea de seamă pe anul 1923*, București, 1924, p. 5.
11. *Darea de seamă pe anii 1915 - 1920*, București, 1921, p. 7.
12. *Ibidem*, p. 13.
13. *Darea de seamă pe anul 1938*, București, 1939, p. 9.
14. *Darea de seamă pe anul 1923*, București, 1924, p. 13.
15. *Darea de seamă pe anul 1935*, București, 1936, p. 12.
16. *Darea de seamă pe anul 1938*, București, 1939, p. 21.
17. *Ibidem*, p. 22.
18. *MNIR*, inv. 165.374, Depozitul Manuscrise - Tipărituri, Adresa nr. 396, 12 septembrie 1945, p. 161.
19. *Darea de seamă pe anii 1924, 1925 și 1926*, București, 1927, p. 74 - 75.
20. *Căminul "Spiru Haret", Regulamentul și Vade - Mecum*, 1933, p. 19.
21. *MNIR*, inv. 165.374, Depozitul Manuscrise - Tipărituri, Adresa nr. 51, 9 mai 1945, p. 104.
22. *Darea de seamă pe anul 1933 și 1934*, București, 1935, p. 41.
23. *Ibidem*, p. 28.
24. Agnesa Irimie, *Căminul Spiru Haret ca unitate socială*, București, 1942, p. 46.
25. *Ibidem*, p. 45.
26. *MNIR*, inv. 165.374, Depozitul Manuscrise - Tipărituri, Adresa nr. 432/21 noiembrie 1945, p. 198.
27. *Ibidem*, Adresa 422/ 17 ianuarie 1945, p. 75.